

משרד החינוך התרבות והספורט
האגף לתרבות תורנית

מדי חודש בחודשו

עורך: אריה וינברגר

גיליון 154 - אדר התשס"ד

חברי המערכת: הרב אליהו אביעד, הרב אריה וינברגר, ד"ר אריה סטריקובסקי, יפעת סלע,
שמעון עזר, ד"ר עמנואל בן נאה, שמחה סיאני, חנה תובל

סדר וגרפיקה: שושנה שחר

עיצוב עטיפה: רעות גריידי - "סטודיו שחר שושנה"

הדפסה: "סקורפיו"

הוצאה לאור: מחלקת הפרסומים, משרד החינוך התרבות והספורט

כתובת למכתבים: הרב אריה וינברגר, האגף לתרבות תורנית, משרד החינוך התרבות והספורט
רח' כנפי נשרים 22, ירושלים 95464
אתר האינטרנט של האגף לתרבות תורנית: www.education.gov.il/toranit
© כל הזכויות שמורות

נא לשמור על קדושת הגיליון

ירושלים, התשס"ד

תוכן העניינים

5	תאריכים ומאורעות לחודש אדר
16	חידון אתרי מורשת תנ"ך העם והארץ מס' 25
18	חומר עיוני למדריכה - פרפראות לפורים
	דינים
19	1. מדיני פורים
21	2. פורים אצל יהודי בבל (עיראק)
22	לוח המודעות מס' 136 - תשבץ "נפוך הוא" לפורים
23	כל חודש בול - בולי המגילה
25	פסיפס קהילות ישראל - מנהר החידקל לירדן - יהדות בבל - חלק ג'
29	פעולות
29	א. הלוח העברי
31	ב. פורים
39	ג. פרשת השבוע
43	אירועים לציון שנת היובל ליד ושם
45	חומר עזר לפורים
47	פתרונות לתשבץ "ונהפוך הוא"

תאריכים ומאורעות בחודש אדר

(אירועים ואתרים)

אירועים

אדר

שם החודש: אדר משמעו א - דר. א' - הקב"ה שהוא האחד, היחיד והמיוחד. דר - השגחתו התגלתה בחודש זה עלינו. או מלשון - אדיר - גדולת ה' האדירה באה לידי ביטוי בחודש זה.

חודש אדר הוא החודש השישי מחודש תשרי והחודש השנים-עשר מחודש ניסן.

מזל דגים: מזלו של אדר הוא דגים, כי בחודש זה פרים ורבים הדגים בנהרות ובאגמים. בדגים אין עין-הרע שולטת, ומכאן אמרו שמי שנולד בחודש אדר אין עין הרע שולטת בו; והדגים חיים בים והנם מכוסים מעין רואה, לפיכך שולטת בהם ברכה מרובה - שכל דבר הסמוי מן העין שורה בו הברכה. לפיכך נאמרה ברכה בדגים ולא בשאר הנבראים. ועוד - דג בהיפוך אותיות שווה גד - שהוא לשון מזל טוב.

יוצא שחודש אדר הוא חודש מבורך, ושהמזל מאיר בו פנים. וחז"ל אמרו שמי שיש לו משפט או דין ודברים עם גוי - ידחה הדבר לחודש אדר, שכן בחודש זה בריא וטוב הוא מזלם של ישראל - ויצליחו בדיון.

על פי אסתר וסרלאוף

א' באדר - בזמן שבית המקדש היה קיים היו מכריזים על השקלים.

ג' באדר תשמ"ז (1987) - יונתן (ג'ונתן) פולארד נידון בארה"ב למאסר עולם באשמת ריגול לטובת ישראל.

בתקופה האחרונה חלה התעוררות מסוימת בדעת הקהל בכל הקשור לשבוי הישראלי הותיק ביותר. פולארד הופיע לראשונה מאז מאסרו לפני 16 שנים, ארבעה פרופסורים מפורסמים כתבו לממשל על כך שהאשמות נגד פולארד בטעות יסודן והן עלילות שטפלו עליו.

בעת הוועידה של הארגונים הציוניים בארצות הברית שנערכה השנה במרכז הקונגרסים בנייני האומה בירושלים הפגינו כ-6000 איש למען שיחרורו.

כדי ללמוד יותר על יונתן פולארד בקרו באתר www.jonathanpollard.org.

ז' באדר תש"ב (1942) - אוניית העולים "סטרומה" טבעה בים השחור.

השלטון ברומניה היה תחת השפעה נאצית והיהודים סבלו שם קשות: גברים אולצו לעבוד עבודת כפיה, כל רכוש היהודים נגזל והם הוכרחו לענווד טלאי צהוב.

יהודים רבים החליטו לעלות לארץ-ישראל ולמטרה זו קנו את האוניה "סטרומה".

בהגיעם ברכבת לנמל החלה הפרשה המזעזעת: פקידי המכס הרומנים עצרו את הנוסעים ארבעה ימים בתוך הרכבת, ובמסווה של ביקורת שדדו וגזלו מהעולים את שארית רכושם.

אך העולים אשר חלמו על רגע הגיעם לארץ-ישראל התעלמו מכך. העיקר היה להגיע למולדת!

בעלותם סוף סוף לאוניה נחרדו וחששו - "סטרומה" היתה אוניה ישנה מאוד, אשר נבנתה שמונים שנה קודם לכן, ותפקידה העיקרי היה הובלת בקר בנהרות. היא היתה ספינת נהרות קטנה והיה בה מקום למאה ועשרים איש בלבד. מספר הנוסעים היה שבע מאות שישים ותשעה.

אך היהודים היו מוכנים להפליג בכל מצב כדי להגיע לחוף מבטחים, לארצם.

בתחילה ליוותה את האוניה ספינת משמר רומנית. לאחר זמן קצר התקלקלו מנועי האוניה. רק הספיקה האוניה לשדר קריאה לעזרה והנה התקלקלו גם מכשירי הקשר. אוניית המשמר באה לעזרתם ותמורת תשלום גררה אותם לתורכיה.

בתורכיה הסבל היה רב, כי לא נותרו מי שתייה ומלאי המזון אזל. השלטונות התורכיים הטילו הסגר על האוניה ואז פרצו מחלות מידבקות.

בארץ פנו נציגי היישוב לראשי השלטון הבריטי וניסו לקבל מהם הבטחה שעולי סטרומה ייכנסו לארץ. הבריטים סרבו בכל תוקף!

באותה תקופה היתה מיכסה במספר העולים ארצה - שלושת אלפים איש לשנה. בארץ ביקשו מהבריטים כי נוסעי סטרומה ייחשבו לחלק ממיכסה זו, אך הבריטים סרבו!

שלטונות תורכיה הודיעו כי ישלחו את האוניה מנמל קושטא.

בדחיפות פנו היהודים בארץ לנציב העליון (הממונה על הארץ מטעם השלטון הבריטי) והסבירו כי אם תצא האוניה לים הסוער, תהיה בסכנת טביעה. היהודים התחננו ופנו למצפוננו כדי שיציל את המעפילים האומללים וחסרי הכל שעברו כבר סבל רב.

אך הבריטים בשלהם: מעפילי "סטרומה" לא ייכנסו לארץ!

האסון הצפוי ארע - האוניה טבעה ורק שישים איש ניצלו בנס.

בתחילה הבריטים מנעו את פרסום האסון, אך כל דפי העיתונים בארץ הופיעו במסגרת שחורה ופסוקים מהתנ"ך רמזו על האסון:

"תשליכני מצולה בללב ימים ונזהר יסובבני, כל משבריך וגליך עלי עברו" (יונה).
"מי יתן ראשי מים ועיני מקור דמעה ואבכה יומם ולילה את זוללי בת עמי"
(ירמיהו).

אחת המסקנות העיקריות מפרשה זו היתה: צריך להקים מדינה יהודית, לבנות בית ליהודים במולדת.

על פי "עוד נמשכת השרשרת" המשדר לענייני דתות, המועצה הדתית בקעת הירדן

ז' באדר - יום הולדתו ופטירתו של משה רבנו. יום זה נקבע על-ידי הרבנות הראשית לישראל כיום הזיכרון לנופלים למען המולדת ושמקום קבורתם לא ידוע.

ח' באדר (א') תשל"ח (1978) - מבצע ליטני.

מבצע ליטני החל במרס 1978, לאחר שחוליית מחבלים פלסטינים שהגיעה מלבנון השתלטה על אוטובוס מטיילים שנסע בכביש החוף צפונה, הפנתה אותו דרומה, ובקרב שהתפתח עם המחבלים בעת הנסיעה והחילוץ ליד צומת גלילות נהרגו 35 ישראלים ועשרות נפצעו.

ראש הממשלה מנחם בגין הורה לצה"ל לפעול נגד תשתית המחבלים בלבנון, וכוחות גדולים נכנסו לדרום-לבנון, שבעת ההיא נשלט בידי המחבלים. מאות מחבלים נהרגו ואלפים נמלטו צפונה, לעומק שטח לבנון. בין המובלעות הנוצריות בדרום-לבנון נוצר קשר יבשתי. המבצע נקרא על-שם נהר הליטני הזורם בחבל ארץ זה.

מועצת הביטחון קראה לצה"ל לפנות את דרום-לבנון. הכוחות שהו בשטח שלושה חודשים, ועם עזיבתם התמקם באזור כוח-חירום של האו"ם, הנקרא יוניפי"ל. כוח זה, המורכב ממספר גדודים של חיילים מארצות שונות, חונה בדרום-לבנון מאז 1978, והמנדט שלו להישאר ולפעול בדרום-לבנון מוארך על-ידי מועצת הביטחון מדי חצי שנה.

י"א באדר - תענית אסתר. צמים מן הבוקר עד לאחר צאת הכוכבים לזכר הצום בן שלושת הימים שקראה אסתר לכל יהודי שושן הבירה לקיים יחד אתה ועם נערוֹתיה, כדי לעורר רחמי שמים להציל את העם היהודי מגזירת השמד. לאחר תפילת מנחה נותנים מטבעות לצדקה זכר למחצית השקל.

י"א באדר תש"ו (1946) - העלייה הגדולה לביריה.

העלייה הגדולה לביריה היתה אחד השיאים במאבק של היישוב היהודי בארץ-ישראל נגד הספר הלבן משנת 1939. הוראותיו של ספר זה פגעו מאוד ביישוב היהודי. הבריטים קבעו כי היישוב הערבי "פוחד מפני עלייה יהודית שאין לה סוף" ולכן יש להגבילה ולחלקה לפי מכסות, לחמש שנים. לאחר שנים אלה כאשר האוכלוסייה היהודית תגיע לשליש והערבית לשני שלישים תופסק העלייה לגמרי. גזרה זו נקבעה בזמן שיהודים רבים ניסו

להמלט ממחנות העקורים באירופה. בקשר לקניית קרקעות קבעה הממשלה הבריטית כי באזורים רבים אין להעביר קרקע לידי היהודים.

ללא עלייה ובלי האפשרות להרחיב את ההתיישבות אי אפשר לחזק את היישוב היהודי ולתכנן את הקמת המדינה היהודית!

מבצע העלייה הגדול לביריה נערך שבועיים אחרי שהבריטים אסרו עשרים וארבעה צעירים מהפלמ"ח שגרו במצודת ביריה, מאז שהתחילו לבנותה בכ"ג טבת תש"ה. "חטאם" היה - הקמת יישוב בארץ-ישראל. הצבא הבריטי תפס את ביריה והיישוב בארץ לא נכנע אלא קבע: "על יישוב יהודי אסור לוותר!".

במפקדת ההגנה עלתה תכנית הטעיה. ביום י"א באדר, יום העלייה ההמונית לתל-חי, לקברו של יוסף טרומפלדור, רוכזו כוחות מוגברים של צעירים ומבוגרים ובמסווה של עלייה לתל-חי תוכנן "להגניב" אותם אל אדמות ביריה. שם יקימו במהירות נקודת יישוב חדשה - ביריה ב'. השם לפעולה - "מבצע גידם" - ניתן בהשראת הגיבור יוסף טרומפלדור בעל הזרוע האחת. שלושת אלפים איש הגיעו לנקודות הריכוז: איילת-השחר, חולתה, מחניים ועין-זיתים. האלפים לא ידעו מה התכונה הגדולה ורק בנקודת הריכוז גילו להם את הסוד.

כאשר הגיעו לביריה מיד הוקמו אוהלים, צריפי מחצלות וגדר אבנים, נמתחו גדרות, הונפו דגלי ישראל, נתלו כתבות ונערך טקס נטיעה חגיגי.

בשעות אחר-הצהריים הגיע הצבא הבריטי לביריה. נעשה ניסיון לשכנע את המתיישבים לפנות את המקום אך הם סרבו. בערב הגיע הצבא הבריטי חמוש בתותחים, משוריינים וטנקים. אנשי ביריה לא היו מצוידים בנשק. על פי הוראה ממפקדת ההגנה הם רק נצמדו בשכיבה לקרקע ושרו את "התקווה" בשירה אדירה. הבריטים היכו באכזריות במקלות וסחבו את הבחורים והבחורות בידיהם וברגליהם. המשוריינים והטנקים עלו על אדמת ביריה ובבת אחת הרסו את עמל האלפים.

מפקדת ה"הגנה" לא ויתרה. מאות אנשים אשר העפילו יום קודם לביריה נשארו בצפת וראש פינה. הם כונסו והסתתרו בין הסלעים בזמן שהצבא הבריטי עדיין עסק בהרס המקום. מיד בהסתלק הצבא עלו על הנקודה ובמשך הלילה, אור ליי"ב באדר, הוקמה ביריה בשלישית. בבוקר שוקם המחנה הרוס, חלקי הצריפים הורכבו מחדש, הוקמו אוהלים, שוב הוקמה גדר אבנים ודגל ישראל התנוסס במרכז.

כנגד מתיישבי ביריה ג' התייצב גם הצבא הבריטי, אשר צר על המקום כדי לשבור את התושבים וגם כנופיות של ערבים מהסביבה. את הקשר ההכרחי בין צפת לביריה קיימו, תוך הסתכנות, ילדי צפת.

לאחר ארבעה ימי מאבק עקשני נכנעו הבריטים והסכימו להשאיר במקום עשרים ושישה איש לשם פיתוח הנקודה החדשה.

על פי "עוד נמשכת השרשרת" המשדר לענייני דתות, המועצה הדתית בקעת הירדן

י"ג באדר - פרשת תצוה - פרשת זכור - השנייה מבין ארבע הפרשיות. בשבת מוציאים לקריאת התורה שני ספרי תורה. קוראים בראשון את פרשת השבוע ובשני את הקריאה המיוחדת בסוף פרשת כי תצא (דברים כה: יז-יט). קטע זה נבחר משום שחז"ל קבעו שיש להקדים זכירה לעשייה. כידוע, המן בן המדתא האגגי, היה צאצא ישיר לאגג מלך עמלק. תלייתו יחד עם עשרת בניו הגשימה את "מחה אמחה את זכר עמלק" (שמות יז: יד).

י"ד באדר - חג הפורים (דפרזות). נס פורים אירע בתקופה שבין חורבן המקדש הראשון לבין שיבת ציון בימי עזרא ונחמיה. בימים ההם התחילה כנסת ישראל לטעום טעם גלות מרה; טעם של אומה נודדת ואין אדמת מולדת מוצקת תחת רגלה; טעם של אומה משועבדת, נושאת עול זרים ומשרתת מעצמות נכריות.

ימי הפורים נקבעו לפי האירועים שאירעו ליהודים בפרס, וכך נהגו בכל תפוצות ישראל. כמסופר במגילת אסתר, נקבע חג הפורים ביום י"ד אדר או בט"ו בו. מכאן נטבעו המושגים: "פורים דפרזות" ו"פורים דמוקפין", והכוונה היא לערים המוקפות חומה מימות יהושע בן נון, כדי לחלוק כבוד לארץ-ישראל שהיתה אז חרבה וכדי להעלות את ירושלים על ראש שמחתנו, ולכן בירושלים, מקיימים היום את חג הפורים בט"ו באדר. בערים המוקפות חומה עתיקה, אך יש ספק אם החומה היתה קיימת מימות יהושע או לא, כמו טבריה ובית-שאן, חוגגים את חג הפורים בשני הימים - י"ד וט"ו באדר, בגלל הקֶפֶק.

ט"ו באדר - שושן פורים - פורים דמוקפין.

כ' באדר - פרשת כי תשא - פרשת פרה - הפרשה השלישית מבין ארבע הפרשיות. בשבת, מוציאים לקריאת התורה שני ספרי תורה. בראשון קוראים בפרשת השבוע ובשני קוראים את הקריאה המיוחדת בפרשת חוקת (במדבר יט: א). בפרשה זו מתארת התורה את הדרך להיטהרות מטומאת מת באמצעות אפרה של פרה אדומה. כל מי שנטמא בטומאת מת פסול היה מעשיית קרבן הפסח. לכן היה צורך להודיע על דיני טומאה וטהרה, הכלולים בפרשת "פרה", כחלק מההכנות לחג הפסח העומד בפתח.

כ"ב באדר תשנ"ז (1997) - יום זיכרון לשבע התלמידות שנהרגו באי השלום

במסגרת טיול שנתי של בית-ספר "פירסט" שבבית שמש למובלעת נהריים שבשטח ירדן, לא הרחק מהמפעל החרב של תחנת הכוח שבנה פנחס רוטנברג, נהרגו שבע תלמידות ומורה ועוד חמש תלמידות נפצעו בידי חייל ירדני.

יחסי ישראל-ירדן, שנחשבו לטובים בהרבה מאלה שבין ישראל למצרים, עמדו בפני קריסה. בית המלוכה הירדני מיהר לגנות בחריפות את הרצח, והמלך חוסיין לא הסתפק

בגינוי, ובצעד יוצא דופן הגיע לביקור תנחומים אצל שבע המשפחות השכולות. לזכר שבע הבנות נחנך בנהריים אתר הנצחה המכונה "גבעת הפרחים שנקטפנו".

כ"ז באדר - פרשת ויקהל-פקודי - פרשת החודש - הפרשה הרביעית מבין ארבע הפרשיות. שבת זו חלה בשבת שמברכים בה חודש ניסן. מוציאים לקריאת התורה שני ספרי תורה. קוראים בראשון את פרשת השבוע ובשני את הקריאה המיוחדת בפרשת בא (שמות יב, א), בה מוזכר, שחודש ניסן הוא ראש וראשון לחודשי השנה. מתוארת בפרשה הכנת קרבן הפסח ומשמעותו לדורות.

אתרים

אדר תרפ"ה (1925) - נוסד היישוב עפולה.

עמק יזרעאל הוא בקע המחלק את שדרת ההר של ארץ-ישראל ויוצר פרוזדור המחבר בין מישור החוף (מפרץ חיפה) לבקעת הירדן (עמק בית שאן). בגלל מצבו הגיאוגרפי מתפצלות בעמק כמה דרכים חיוניות ובהן הדרך ממגידו לעכו וללבנון והנתיב ממגידו דרך ג'נין ובית שאן אל צפון עבר הירדן וסוריה. עמק יזרעאל הוא השטח החקלאי הרצוף הגדול בצפון ארץ-ישראל ובו עיר אחת (עפולה) ויישובים חקלאיים המתרכזים מסביבו.

העיר עפולה ממוקמת בלב לבו של עמק יזרעאל. קיימים כמה השערות לגבי מקור שמה. יש הטוענים שמקור השם בא משמו של הכפר אל-פולה, ששכן במקום עד הקמת עפולה. מקובל שהשם נגזר מלשון עופל שפירושו מצודה שנוזכר בתנ"ך ובמקורות מצריים.

עפולה במקרא ובהיסטוריה

השרידים שנמצאו בתחומה מעידים על יישובה בתקופה קדומה, דורות לפני כיבוש הארץ בידי בני ישראל.

בימי חלוקת הארץ לשבטים היה אזור עפולה בתחום נחלתו של שבט יששכר. בתקופת השופטים בישראל ארעו מאורעות חשובים באזור של עפולה. בה התנהלה מלחמתה של דבורה הנביאה בכנענים. כעבור תקופה קצרה התחוללה בסביבה זו המלחמה של גדעון השופט במדיינים שפלשו ממרחבי המדבר. מאחורי גבעת המורה הקרובה היה מחנס הגדול של המדיינים ובסביבתה נחלו את מפלתם הגדולה ובעקבות הטקטיקה המבריקה של השופט נוצר הביטוי "גדעונים" במשמעות של אנשים בעלי יוזמה (ראה כתבה על הגדעונים בהמשך).

בסוף מלכות שאול פלשו הפלשתים אל לב עמק יזרעאל. בהרי הגלבוע הקרובים התחולל הקרב הגדול שבו ניספו המלך ובניו. במקרא מסופר "ויקבצו פלשתים את כל מחניהם אפקה וישראל חונים בעין אשר ביזרעאל" (שמואל א, כט:א). לפי סברה אחת אפק זו במקום עפולה, אבל כנראה שאפק זו היתה יותר דרומה במעלה הרי הגלבוע.

ייתכן כי אותו עופל הנזכר במקרא בתקופת המלוכה בישראל, הוא עפר או עפל ממקורות המצרים. בספר מלכים מסופר על גיחזי, נערו של אלישע הנביא שקיבל בערמה מתנות מנעמן הארמי "ככרים כסף ושתי חליפות בגדים... ויבא אל העפל ויקח מידם ויפקד בבית"..." (מלכים ב, ה:כג-כה). אמנם, מקובל שהעופל הוא סתם מגדל. אולם נראה שהדיבור "ויפקד בבית" מעיד שזה היה היישוב שהשתמר בשם אל-פולה הערבי. העופל בימי קדם, כמו עפולה בימינו שכנה על פרשת דרכים ולפיכך הוקם בה לראשונה מגדל - עופל להגנה על המקום ועל הדרכים ולתצפית על התנועה בהן. סביב העופל הזה התפתח יישוב שנקרא בשמו.

בעת פלישת נפוליאון בראש צבאותיו הצרפתיים בשנת 1799 אל הארץ, שהיתה בשלטון התורכים, הופסק השקט במישור עפולה. באזורה של עפולה אל מול הר תבור התחולל קרב גדול בין צבאו של נפוליאון לתורכים. הנצחון היחידי של צרפת בארץ ישראל במלחמתה בתורכים.

בשנת 1905 נבנתה בעפולה תחנה למסילת הברזל מחיפה אל דמשק הבירה שלימים תיקרא "רכבת העמק".

בערב פרוץ מלחמת העולם הראשונה עלו יהודים בודדים על גבעה סמוכה לכפר הערבי אל-פולה והניחו את היסוד לקיבוץ מרחביה, היישוב היהודי הראשון בעמק יזרעאל. באותו זמן רבתה חשיבות התחנה בעפולה, כי ממנה נסללה מסילה חדשה דרומה אל עין-גנים (גינין) ואל הערים שכס וטול-כרם. בתכנית היתה אמורה מסילת הברזל להמשיך עד ירושלים.

במלחמת העולם הראשונה, בשנים 1916-1918 היה לעפולה ערך צבאי רב הודות למצבה הגיאוגרפי המיוחד. בעפולה הוקמו מחנות צבא תורכי וגרמני ושדה תעופה ממנו יצאו טייסים לכיוון הנגב ומדבר סיני במלחמתם בבריטים שפלשו ממצרים.

לאחר שהצבא הבריטי הצליח לבקוע בחזית הדרום - התקדמו גדודיו במהירות רבה על פני השרון צפונה ופנו דרך בקעת עירון אל עמק יזרעאל. בתום קרב במגידו הקרובה - התקדם הטור הבריטי אל עפולה.

אחרי המלחמה התחילה ההתיישבות היהודית הגדולה בעמק-יזרעאל ואילו אל-פולה נשארה כפר קטן של אריסים ערבים. כל חשיבותו כתחנת רכבת. עקב חוסר בכבישים ומכוניות שימשה הרכבת כאמצעי התחבורה בלעדי באזור.

אדמתה של עפולה היתה שייכת למשפחת סורסוק, משפחה ערבית נוצרית עשירה מלבנון. היא בנתה בעפולה בית מיוחד לצורכי מנהלי העבודה וסביבו בקתות עלובות עשויות חומר לאריסים הערביים שעבדו בתנאים קשים.

שנים אחדות אחר ראשית ההתיישבות החקלאית בעמק-יזרעאל הופיעה הצעה להקים את "עירת העמק" שתשמש מרכז עירוני ליישובים חקלאיים בסביבה - "בירת העובדים בעמק" - "תל אביב של הצפון", ובה תוקם תעשייה קואופרטיבית, תעשיית שימורים מתוצרת מקומית וכן מבני תרבות וחינוך. בתום משא ומתן רכשה קהילת ציון של ציוני ארצות הברית ועוד חברות פרטיות את הכפר הקטן עפולה ואת האדמה סביבו. המתישבים היהודים, רובם מפולין וליטא הניחו את היסוד ליישובם החדש וקראו לו בשם עפולה - עיר יזרעאל.

עפולה סבלה רבות בשנותיה הראשונות מסיבות רבות:

א. בחורף 1925 הגיעו לעפולה ראשוני המתישבים יחד עם קיבוצי הכשרה שאמורים היו לעשות את עבודת התשתית של העיר. האכזבה שנגרמה למתיישבים היתה רבה לאחר התיאורים הנהדרים שקיבלו בגולה על גודלה ותפארתה של עיר העמק ועל מרכיזה המסחריים... פינות נוי והמרגוע שבה, אך לא מצאו לנגד עיניהם לא כביש ולא דרך, לא שביל או עץ, מי שקנה מגרש בשולי העיר לא מצא לעתים את מגרשו, או מצא את מגרשו ללא מים, או ללא דרך אליו, וכך הלכה העיר והתמלאה במרכזה בצריפים.

ב. הכוונה להקים עיר בלב עמק יזרעאל עוררה בקרב אנשי ההתיישבות העובדת בעמק הסתייגות רבה, וטענו שעיר כזו חייבת להיוסד על יסודות אחרים. בנוסף הם התנגדו לבניית עיר חדשה בעמק יזרעאל שתחליש את העיר חיפה.

ג. כתוצאה מבעיות כלכליות בפולין ובארצות הברית הקונים לא היו יכולים לעמוד בסדרי התשלומים וכתוצאה מכך החברות המייסדות התמוטטו כשעבודות התשתית והבניין, מקור התעסוקה העיקרי במקום הופסקו, עזבו משפחות רבות את היישוב. הקרן הקיימת לישראל רכשה את המגרשים הפנויים.

באמצע שנת 1930 חל גידול באוכלוסייה בעקבות התיישבות אנשי העלייה החמישית, ובשנת 1937 אף קיבלה עפולה מעמד של עיר מחוז ונפתחו בה שירותים ממשלתיים. עם זאת, בתקופת המנדט עפולה התפתחה בקצב איטי יותר מכל יישוב עירוני אחר בארץ. והאצה בפיתוחה החלה ממש רק לאחר קום המדינה כתוצאה מהעלייה ההמונית והזרמת עולים רבים אל המעברות שהוקמו לידה. על שיפולי גבעת המורה הוקמה עפולה עילית וסביב המושבה פותחו חבלי יישוב חדשים.

בשנת 1973 הוענק לעפולה מעמד של עיר.

בגלי העלייה הגדולים של שנות ה-80 וה-90 קלטה עפולה אלפי עולים מאתיופיה וממדינות חבר העמים.

לוותיקי עפולה היה זה חלום שסוף סוף הפך למציאות.

בית הכנסת הגדול בדרום העיר

בית העירייה

התמונות לקוחות מ"סיפורי ערים", מאת זאב ענר

מקורות:

- אריאל - אנציקלופדיה לידיעת ארץ ישראל, זאב וילנאי.
- אנציקלופדיה מפה - כל היישובים וכל האתרים בישראל, מפה מפוי והוצאה לאור.
- מדריך ישראל החדש - אנציקלופדיה מסלולי טיולים, בהוצאת כתר.
- סיפורי ערים - סיפורן של שישים וארבע ערים, עורך זאב ענר, משרד הבטחון ההוצאה לאור.

פרטים נוספים על עפולה אפשר למצוא באתר שכתובתו: www.afula.muni.il

ה"גדעונים"

זכר הקרב בין השופט גדעון למדיינים נשתמר בתודעה הלאומית של עם ישראל יותר מניצחונות רבים אחרים שבו מנבא ישעיהו הנביא שעם ישראל ישתחרר מעול אשור "כי את על סבלו ואת מטה שכמו שבט הנגש בו החתת כיום מדין (ישעיה ט:ג), ובמזמור תהלים אומר דוד המלך "עשה להם כמדין כסיסרא כיבין בנחל קישון נשמדו בעין דאר... שיתמו נדיבמו כערב וכזאב וכזבח וכצלמנע (תהלים פג: יא-יב).

דמותו של גדעון השפיעה ועיצבה את מורשת הקרב של לוחמים בני זמננו. צעירי זכרון יעקב הקימו ב-1913 אגודה חשאית כדי להגן על רכושם וקראו לעצמם "הגדעונים".

כמו כן, קבוצת האלחוטאים שהפעילה את מערכת הקשר בתקופת ההעפלה כונתה גם כן "גדעונים".

אורד וינגייט

המפקד שהלך בעקבותיו של גדעון היה האנגלי צ'רלס אורד וינגייט ("הידיד"). במהלך המרד הערבי (מאורעות 1936-1939) היה מוטל על הבריטים להגן על קו הנפט מעיראק לבתי הזיקוק בחיפה, שעבר בעמק יזרעאל. המפקד וינגייט, נוצרי אדוק שהתנ"ך היה נר לרגליו העריץ את פעולותיו של גדעון ואף אימץ אותו בשיטות הלחימה שלו כגון, פלוגות לילה. יחידות קומנדו מיוחדות שנועדו למלחמה בכנופיות הערביות. הפלוגות ניהלו קרבות לא שגרתיים נגד הערבים וזכו להצלחה רבה. הלוחמה המיוחדת הזאת שימשה דוגמה לעיצוב דמות של לוחמים ומפקדים.

על פי "לטייל עם התני"ך", גליה דורון, בהוצאת כנרת

אירועי המגילה - מתי?

סיכום מאורעות המגילה - תוך כדי ריכוז עניינים סביב תאריכים, המפורטים במגילה או המסתמעים מתוך התוכן מאפשר לנו הבנה נוספת ומסודרת להתרחשויות נס-פורים שארעו כשרשרת "מקרים טבעיים" בדרך הסתר פנים:

התאריך	האירוע
בשנה 3 לאחשורוש	במשך 180 יום משתה לשרים, לפקדי המלכות ולאנשי הצבא.
בשנה 7 לאחשורוש	במשך 7 ימים משתה לכל תושבי שושן הבירה והדתת וטת'.
בשנה 7 לאחשורוש	בחודש טבת: אסתר נלקחה אל המלך שלא ברצונה ונתמנתה למלכה.
בשנה 12 לאחשורוש	בראשית ניסן: המן הכין תכנית השמדה נגד היהודים, והפיל פור לקביעת מועד - "ג באדר.
"ג בניסן	תוך השמדה אושר ופורסם.
"ד-ט"ז בניסן	תענית אסתר - מרדכי ויהודי שושן הבירה צמים.
ט"ז בניסן	משתה אסתר עם המלך והמן. המן הכין עץ.
"יז בניסן	בלילה נדדה שנת המלך. מרדכי עלה לגדולה. המשתה הסני של אסתר. מפלת המן ותל"תו.
כ"ג בסיון	תוך התגוננות היהודים - ספרים לכל המדינות שהיהודים ינקמו באויביהם.
"ג באדר (בשנה שלאחר מכן)	היהודים במדינת פרס התגוננו בגבורה נגד אויביהם. ברתבי פרס: 75,000 הרואים, ובשוטן הבירה: 500 הרואים ובראשם עשרת בני המן.
"ד באדר	במדינות פרס תגיאת ניצחון ליהודים. בשוטן הבירה נמשכו פעולות הגנה.
ט"ו באדר	300 הרואים נוספים. בני המן ניתלו. בשוטן הבירה שמחת נס הניצחון.

הערה: התאריכים מת"חסים לתחילת שנה כחודש ניסן לפי התורה.

חידון אתרי מורשת תנ"ך העם והארץ מס' 25

ד"ר עמנואל בן-נאה

נא לזהות את האישים והאתרים הקשורים, ישירות או בעקיפין, לחודש אדר המרומזים בכל השאלות/החידות הבאות. לכתוב משפט או שניים על חשיבותם ולשלוח למערכת עד סוף חודש אדר. יזכה בפרס המצליח לפתור 11 מתוך 12 החידות.

ברוכים הבאים למא"מא = מועצה איזורית מגילת אסתר!
תודה שבאתם לבקר ובייחוד בזמן הזה, כי פה שורר בלבול מאז ביקורו של הוא ונהפוך, עד דלא ידע איניש מה, מי ואיפה, ובכן:

כמה ימים לפני חנוכה, וזה היה לפני ה-ר-ב-ה שנים, וליתר דיוק 78 שנים נולדתי. קיבוץ אנוכי על גבול עמק יזרעאל. אפילו טראומה עזה חוויתי במלחמת יום הכיפורים, על אף שרחוק מן הגבול שוכן אני. מה מעיק עלי בחג, שהוא של שמחה? שידכו אותי לכמה חדלי אישים במגילה. האחר קושר מסוכן שסוכל בידי הדוד הידוע. השני וגם השלישי חברים במטבחון של המלך השותה. לו רק זאת עשו, מילא, אבל גם העזו והוסיפו לשמי אות אחת ואפילו שתיים...

אני, כן גם אני, אח"מ, על תקן, במשרה שלמה של חכם. גררו אותי לארצכם הקטנה ושתלו אותי לא בעמק יזרעאל הירוק, אלא בערבה... החוצפה לא תאמן - הם הפכו אותי לצמח הגדל בערבה, וקראו לעצמם נחל!! הואיל והם קיבוצניקים הם הרשו לעצמם לשבש את שמי. חוצפה.

שבע שנים נבניתי לפני צוען, מצרים... הרבה ראיתי בחיי, אבות וגם אמהות, צאצאים וצאצאי צאצאים, ואפילו מאורעות דמים... והנה בא זה וחושב שאם הוא ממועצת החכמים הפרסית, כי אז מותר לו הכל, אפילו להשתמש בשמי, לסרס סדר אותיותיו, ואפילו להוסיף עליהן. מה שמשגע אותי הוא שאפילו מזכירין אותו לטוב.

מושב אנו בצפונה של הארץ הסמוך למקורות מים ומכך נגזר גם שמנו.
אבל, יש המשבשים את שמנו וחושבים שהוא נולד
ממספר הקשור בשמיטין וביובלות. זה נסבל עדיין,
אבל למה שיקשרו אותם לעץ בן עצה רעה? למה?

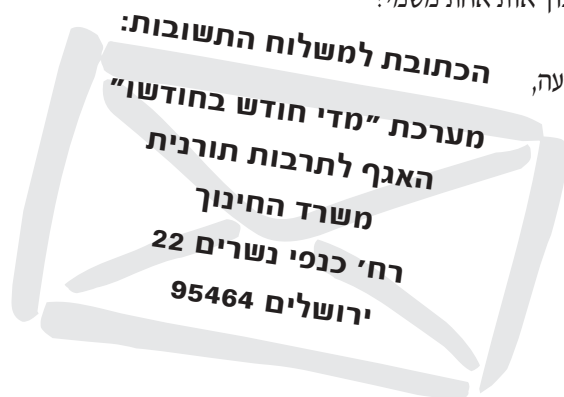
אימפריה היתה לו. ואנו היינו בקצה האחד.
היום שמנו שתול על אדמת המולדת כי עלינו משם במסגרת עליית הנוער.
שיכנו אותנו בקרבת מקום למלך החיות! מפחיד! לאו דווקא.
שמנו היום קצת שונה משם אותה ארץ
והוא גם מתפרש כתודות למי שהעלנו והביאנו.

עלינו מרומניה ומפולין, ארצות שהאב הרחמן הסתיר פניו מהן,
ניסינו דרכנו לארצו, נתפסנו והוגלינו שנית.
רק כשסר אפו ממנו זכינו להינטע בגבולו.
לא רחוק מעיר החול - העיר היחידה שהוקמה בארצנו בידי הטוענים לבעלות עליה...
השם שנטלנו לעצמנו מקפלת בתוכו הן את שמה של המלכה
והן את התקווה שמלכו של עולם יהיה: ...ומגיני אתה, לדברך יחלתי.

בכרטיס הביקור שלי כתוב: 'יש רק עוד שישה כמוני'.
הואיל וענו ידוע בשערים אני, אוסיף בדחילו ורחימו,
שבלעדי לא היה צומח כל הסיפור... מה לעשות, זה מה שאני!!
באו החברה האלה, ישבו על איזה ג'אבל קרוב לכרמיאל,
לקחו להם שם, וטענו שזה שם של צמח המשמש כתבלין...
מה אתם אומרים על כך? אה, כן, הם העזו גם לחתוך אות אחת משמי!

כפר ערבי קטן אני, בתחומי של האביר לבית מוקטעה,
מצפון לעיר מלכות ישראל. ועל מה טרונייתי?
על כך שיש המייחסים אותי, בתוספת האות יוד,
לתלוי האחרון בשושלת המוקטעה הקדומה.

מבקרים יקרים במועצתנו. אל נא תענונו,
ענונו נא, מי הוא מי, ועל מה ולמה?

או באמצעות הדואר האלקטרוני: tarbut-toranit@education.gov.il

פרפראות לפורים

1. איש יהודי...

בראשית מלכות אחשורוש, רבים מישראל השתדלו להידמות לתושבי הארץ, וכדי שלא יכירו שהם בני גולים, נמנעו ללכת בחוצות העיר בציצית ותפילין. רק מרדכי היהודי נשא ברמה את ציציותיו וקידש בכך שם שמים ברבים. לכן הדגישה המגילה: "איש יהודי היה בשושן הבירה" - הכול ראו כי הוא נוהג כיהודי. המאורע הגדול בימי המן הביא את ישראל לידי התפכחות משיכרון ההתבוללות, וכולם חזרו לחיק משפחתם. לפיכך קבעו חכמינו, שמגילת אסתר תיכתב לדורות, למען ילמדו הדורות הבאים, כי בהתבוללות אין שום הצלה ליהודים.

על פי "במעגלי החיים", הרב יונה מצגר ונחום לנגטל

2. "ונהפוך הוא"...

"ליקח" טוב

בשכונות הישנות בירושלים, דרו התושבים בצפיפות רבה. בית ליד בית וחצר משותפת... מעשה באחת השכונות שתלתה כביסה בחצר. השכנה ממול, כעסנית היתה, רגזה ועשתה מעשה, חתכה את החבל והבגדים הושלכו ארצה. חזרה בעלת הבית וחשכו עיניה... הכביסה ברצפה... מה תאמר? ומה תעשה? כיבסה שוב את הבגדים בלי אומר ודברים. והשכנה ממול מצפה במתח רב לבאות. ואילו בעלת הבגדים לקחה עוגה הנקראת "ליקח" שמכבדים ב"ברית-מילה" וכיבדה את שכנתה הכעסנית... וזו 'התבלבלה', זו התגובה? אז שאלה, מה זה? ענתה הצדקת בפשטות, אצלנו נהוג כאשר "חותכים" מכבדים ב"ליקח" וזה הספיק! 'לקח טוב' למדה השכנה וגם אנחנו...

שמעון עזר

1. מדיני פורים

קריאת המגילה

הכול חייבים לשמוע את קריאת המגילה - גברים ונשים. קריאת המגילה חשובה עד כדי כך, שמבטלים תלמוד תורה כדי לבוא ולשמוע אותה. עיקר המצווה היא לקרוא את המגילה ביום ובלילה בציבור, כדי שיתפרסם הנס (פרסומי ניסא). לפני הקריאה נותנים צדקה זכר למחצית השקל, שנתנו בבית המקדש.

הברכות הנאמרות לפני קריאת המגילה הן:

- "אשר קדשנו במצוותיו וציוונו על מקרא מגילה".
- "שעשה ניסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה".
- "שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה".

סעודה (משתה ושמחה)

ביום פורים מכינים סעודת חג נאה ומצווה להרבות בסעודה. יש לעשותה ביום ועם הרבה משתתפים כדי להרבות ולהגדיל את השמחה.

משלוח מנות איש לרעהו

במצווה זו חייבים איש ואישה, והיא נועדה "להרבות שמחה ורעות". מצווה לשלוח לפחות לאדם אחד שתי מנות של מיני מאכלים הראויים לאכילה מיד. המנהג לשלוח ביום ועל-ידי שליח.

מתנות לאביונים

חובה לתת מתנות לאביונים ביום הפורים (ולא בלילה ולא אחרי החג), כדי לשמח את לב העניים. יש לתת שתי מתנות לשני אביונים.

הרמב"ם אומר שהשמחה הגדולה ביותר היא במצוות מתנות לאביונים - והיא חשובה יותר מהסעודה עצמה וממשלוח מנות. בהלכות יום טוב הוא אומר כך: **"אבל מי שנועל דלתות חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו ואינו מאכיל לעניים ומרי נפש אין זו שמחת מצווה אלא שמחת כרסו"**.

קריאת התורה

בשבת שלפני פורים קוראים **פרשת "זכור"**. ביום פורים קוראים על המלחמה בעמלק בסוף פרשת בשלח (שמות יז: ח-טז).

הוספת "על הנסים" בתפילה ובברכת המזון

בפורים אין אומרים הלל מפני שקריאת המגילה נחשבת כאמירת הלל. אומרים בתפילת "שמונה עשרה" בברכת ההודאה ובברכת המזון "על הנסים" (תוכנו הוא סיפור נס פורים והודאה עליו).

מי ששכח לומר על הנסים בתפילה אינו צריך לחזור (טוב לומר קודם אלקי נצור לשוני, בדרך בקשה, הרחמן הוא יעשה לנו נסים ונפלאות כמו שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה. ואומר אחר-כך בימי מרדכי ואסתר וכו'). אבל אם נזכר בברכת מודים כל זמן שלא אמר שם ד' (ברוך אתה ד' הטוב שמך וכו') צריך לחזור.

מי ששכח לאמר "על הנסים" בברכת המזון, ולא נזכר עד לאחר שאמר שם ד' (ברוך אתה ד' על הארץ ועל המזון) אינו חוזר, אבל לפני הרחמן הוא יזכנו לימות המשיח וכו', יאמר הרחמן הוא יעשה לנו נסים ונפלאות וכו'.

איסור הספד ותענית

על-פי ההלכה אסור לספוד (לשאת הספדים בהלוויות ובאזכרות) בחנוכה ובפורים.

2. מנהגי פורים אצל יהודי בבל (עיראק)

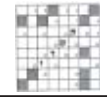
- ◇ התכונה לקראת בוא הפורים גדולה מאוד. היא מתבטאת בעיקר בעשיית מיני ממתקים שונים לשם משלוח מנות תוצרת בית, וכל המרבה לשלוח תוצרת בית הרי זה משובח.
- ◇ הואיל וספק הוא, אם ערי בבל (בגדאד, בצרה ואחרות) היו מוקפות חומה בימי יהושע בן-נון, נהגו לחוג בהן פורים במשך שני ימים, בימי י"ד וט"ו באדר. ביום השני היו קוראים את המגילה בלא ברכה, ואת הברכה האחרונה היו אומרים בלי שם ומלכות. בספר תורה קוראים בפרשת "ויבא עמלק". סעודת פורים ומשלוח מנות קיימו גם ביום שני.
- ◇ סעודת פורים נערכה ברחבות ובשתיית שכר. ונהגו לכתוב בפתקה את השמות "המן" ו"ויזתא" ולמחוק אותם בשכר, לקיים מה שנאמר: "תנו שכר לאובד" (משלי לא, ו).
- ◇ משחק הקלפים שרבים אין משחקים בו במשך שאר ימות השנה, מותר לשחק בו ביום הפורים. הוא נחשב ל"משחק של פורים". תמונות ה"מלך" שבקלפים נקראת בערבית בבליית בשם "המן".
- ◇ מנהג התחפושות לא היה נהוג בבבל. כנגד זה היו מסתובבים "בעלי התזמורת" מבית לבית, מנגנים כמה ניגונים כאשר ילדי הרחוב מלווים אותם, ומקבלים תמורת זה את המגיע להם מבעל הבית. כאן בארץ כולם מתחפשים, כמנהג המקום.
- ◇ עד לתקופה האחרונה נהגו התלמידים הקטנים שב"חדרים" ובבתי הספר ללכת לבית הספר ול"חדר" בערב פורים, כשכל אחד לוקח אתו תוף. המלמד או המורה היה מכנס אותם למקום מיוחד והיה מספר להם את הסיפור של מרדכי והמן. אחר כך היו לוקחים עצים ועושים מהם דמות המן ורקדו, שרו ותופפו בתופיהם מסביב לדמות זו וצעקו "וי המן", "וי המן".

על פי "ילקוט מנהגים", ממנהגיהם של שבטי ישראל, בעריכת אשר וסרטיל

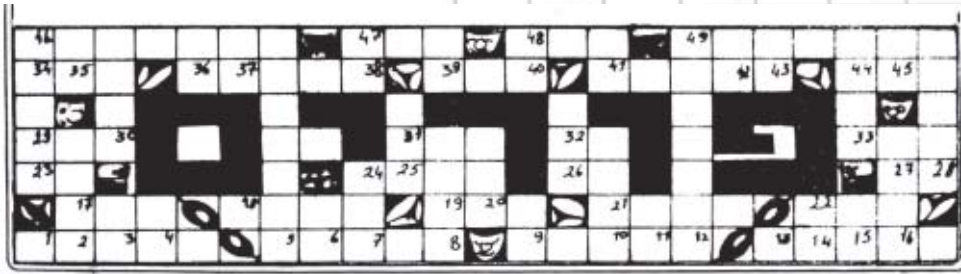

לוח המודעות מס' 136

תשבץ "נהפוך הוא" לפורים

מחבר התשבצים שלנו שנה "עד דלא ידעי" וזו הסיבה שהמילים בתשבץ הפורימי שלפנינו כתובות משמאל לימין ומלמטה למעלה, ובהתאם לכך ניתנו גם המספרים:

במאוזן:

1) אחד משבעת הסריסים המשרתים את פני המלך אחשוורוש, באותיות א-ב; 5) אחד משבעת שרי פרס ומדי רואי פני המלך, קרוב לאדם; 9) עוף טורף לילי; 13) אחד מעשרת בני המן, עם רעל באותיות שמו; 17) כינוי למי שאינו מתחפש בפורים (וגם בכל השנה אינו יודע בין ימינו לשמאלו - כתיב חסר); 18) שרים חשובים (במגילה), ההפך מיותר; 19) עורה, תמיכה; 21) מלך פרס שמלך לפני אחשוורוש; 22) מצוה להיות כזה בפורים; 23) כלי לחפירה; 24) אשת אחשוורוש; 26) בתוכו; 27) ראשי תיבות בראשי תיבות; 29) מטבע דינר שנעשה בו פיחות של עשרה; 31) מוט גבוה (אולי 50 אמה), נמצא באניה; 32) גבעה גבוהה; 33) מחבוא; 34) נחל מהוריו; 36) אחד מעשרת בני המן עם סף בשמו; 39) אשתו הטובה של המן; 41) לפני שנתיים בעוד שנה; 44) סריס המלך שומר הנשים; 46) ממאכלי פורים; 47) משקה פורים; 48) האישה שהגיע לגובה 50 אמה; 49) המלך הטיפש ביותר ב-127 מדינות.

במאונך:

2) אחד משומרי הסף; 3) ערימות אבנים, תל; 4) לא אחד מעשרת הבנים, אלא אחד מארבעת הבנים; 5) מושל מטעם המלך אחשוורוש; 6) שניים; 7) זה מה שקרה בפורים לשונאי היהודים; 8) אשת אחשוורוש; 9) את זה ביקשו שומר הסף לשלוח במלך; 10) קיים מצוות עד דלא ידעי; 11) על כזה לא תלו את המן, אלא את המעיל; 12) אחד מעשרת בני המן; 14) עני, דל; 15) מקוה מים גדול; 16) אבן יקרה שהוצגה בסעודת אחשוורוש (כתיב חסר); 20) איבר הראיה; 23) אחד מעשרת בני המן הוא דל; 25) אחד משבעת שרי פרס ומדי רואי פני המלך; 26) אבן יקרה שבה ריצפו את חצר גינת ביתן המלך; 28) אבן יקרה שבה לא ריצפו את חצר גינת הביתן; 30) צעצוע לפורים; 33) שומר בבית הסוהר; 35) סוד; 36) כך אומרים כשהרופא מבקש לפתוח את הפה; 37) רעל; 38) יבשה מוקפת ים; 39) סוג; 40) כבש; 41) אני, לא עד הסוף; 42) קבל!; 43) שולי הבגד; 45) פתשגן, אבל לא ממש מההתחלה.

על פי "לארזים בלבנון"

ראה פתרונות בסוף הגיליון

יפעת סלע

בולי המגילה

סדרת חגי ישראל - פורים

סדרת הבולים של חג הפורים, מונה שלושה בולים ססגוניים במיוחד. בבולים מופיעים פסוקים מתוך המגילה המתארים רגעים דרמטיים של הסיפור העלילתי ומצוירים בהם בקפידה האירועים המתאימים. סדרת בולי מגילת אסתר הנה בעלת ערך וייחודיות גם בעיני אספני בולים מקצועיים, מאחר והיא נאספה לגיליון מיוחד הנקרא בשפת המקצוענים "גיליונית מזכרת" או "גיליונית זכרון".

"גיליונית מזכרת" (שם שהוענק לה על ידי השירות הבולאי) או "גיליונית זכרון", שם שהעניקו לה בשנת 1991 האקדמיה ללשון העברית בשיתוף עם ועדה מקצועית של התאחדות בולאי ישראל, היא פריט בולאי, שמונפק מדי פעם לציון אירועים מיוחדים כמו תערוכות בולים.

בגיליונית המוקפת שוליים, מופיע בול או מספר בולים הקשורים לאירוע מסוים. בתוך הרקע מופיעים ציורים המשלימים את הרעיון השלם.

שלושת הבולים של סדרת הפורים, הופיעו לראשונה ערב ראש חודש אדר שנת תשל"ו (1976). ערכם הכספי של הבולים היה 0.4 ל"י (לירות ישראליות), 0.8 ל"י ו-1.6 ל"י. בקיץ של אותה שנה הופסקה מכירת הבולים, ולמעשה, תוך חצי שנה נמכרו 5,262,000 בולים מהסדרה!!!

האירועים מן המגילה שהונצחו על אותם בולים היו:

מגילת אסתר א:א: "ויהי בימי אחשורוש"

מגילת אסתר ב:יז: "וישם כתר מלכות בראשה"

מגילת אסתר ו:יא: "ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו".

היבטים עממיים רבים שהתווספו עם השנים למאפייני החג המסורתיים, הפכו את החג לחביב על המוני בית ישראל.

חשוב לזכור ולהזכיר כי תהלוכות החג, מסכות ונשפים הנן תוספות מאוחרות מאוד אשר מקורן אינו יהודי בהכרח.

קריאת המגילה, קיום משתה (ארוחת חג), משלוח מנות, ומתן מתנות לאביונים הם עיקרי החג היהודי השמח הזה.

טיפ למדריכה!

חג הפורים הנו חג "מה-מם" לא רק מאחר והוא חג כיפי במיוחד לילדים. הביטוי "מה-מם" - מסייע לזכור את ארבע מצוות החג, אשר מתחילות באות מ':
מגילה, משתה (ארוחת חג), משלוח מנות ומתנות לאביונים.

מאת שמחה סיאני

מנהר החידקל לנהר הירדן - יהדות בבל - חלק ג'

מצב שארית הפליטה בעיראק

לאחר עליית יהודי בבל לישראל, היהודים שבחרו להישאר בעיראק, סבלו מדיכוי ואפליה. המצב אף הוחרף אחרי מלחמת ששת הימים, וזה התבטא בחוקים כלכליים שנחקקו נגד היהודים.

במרס 1968: איסור למכור נכסי דלא נידי ללא היתר משר הפנים; איסור תשלום כספים ליהודים ממשרדים ממשלתיים ופרטיים - גם זאת ללא היתר משר הפנים תחילה; פיקוח ודיווח לשר הפנים על כל הכנסות היהודים ממכירה או מהחכרה של רכוש; מניעת רשיונות יבוא וכיו"ב.

לאחר יוני 1967, הונפקו ליהודים תעודות זיהוי מיוחדות ונערכו מאסרים של יהודים באשמת ריגול (לטובת ישראל או אמריקה), כמעשה יומיומי. בדצמבר 1968 הודיע רדיו בגדאד על תליית שלושה יהודים. ב-26.7.69 הודיעו שוב ברדיו על פסק דין מוות נגד ארבעה עשר נאשמים, מהם תשעה יהודים. באוגוסט 1969 נתלו שני יהודים נוספים בעוון ריגול: יחזקאל יעקב ויצחק דלאל (הי"ד). בשנת 1973 נרצחו בביתם חמשת בני משפחת קאשקוש.

מצב יהודי עיראק בימינו

בימים אלה הועלו לישראל שישה מתוך 35 היהודים החיים כיום בעיראק. במבצע חשאי הועלתה סלימה משה נסים שמש בת 75. היא נולדה וחיה בעיר בצרה ונשארה לטפל בהוריה, שהיו סוחרים עשירים ונפטרו לפני שנים רבות. אחיה ואחותה עלו ארצה בשנת 1915, ומאז פטירת בעלה לפני כשנתיים, נותרה לבדה, היהודייה האחרונה בעיר. היא התגוררה בדירת חדר קטנה ברובע העתיק של בצרה. לא היו בדירה מים זורמים, חשמל או טלפון. הכומר של אחת הכנסיות הנוצריות בעיר סייע בידה וסיפק את צרכיה.

לפני מספר חודשים, בשבת, נשמעה נקישה על דלתה של סלימה וכשפתחה את הדלת ראתה אשה שהציגה את עצמה כרייצ'ל זלון, סמנכ"לית "הי"אם" (ארגון יהודי-אמריקאי לסיוע הומניטרי), ואמרה לה: "אני יהודיה ובאתי לקחת אותך לישראל".

ארגון זה פועל רבות להצלת יהודים ממדינות מצוקה, כמו: איראן, ארגנטינה, עיראק... גבי זלון הזדעזעה ממצבם הקשה של היהודים הקשישים שנותרו בעיראק ונשארו בודדים, חולים ובתנאים סניטריים ירודים. היא יצאה בשנית לעיראק בליווי בעלה הצלם ג'ף לוטרבאך ושליח הסוכנות, שלמה גראפי, מישראל. הם יצאו מירדן, שם שכרו נהג ורכב שטח, ונסעו לבגדאד. במשך שבועיים הפצירו בשארית הפליטה היהודית לעלות ארצה, אך הצליחו לשכנע, כאמור, רק שישה מהם לעלות. מלבד הגבי שמש, העלו את עזרא סאלח הלוי (82), שבנו משמש כחזן וכגבאי בית הכנסת של הקהילה, שהסכים לעלות ארצה כדי לפגוש את קרוביו; חתון חיים דיין (70), שטיפלה שנים רבות במסירות באמה החולה בת ה-99, ומקווה שתזכה גם בעתיד לטיפול רפואי טוב; ששון סאלח אינאבי (90), שזכה לטיפול רפואי טוב מגבי זלון וזה גרם לו לבטוח בשליחי המצווה שבאו להעלותו ארצה; מאיר יחזקאל שבת (46) שאותר בבית חולים אף הוא נעתר לעלות לישראל.

ישנם עוד יהודים קשישים בעיראק, הנמצאים במצב בריאותי מאוד ירוד. כל הניסיונות לשכנעם לעלות לישראל, כשלו.

הנסיעה לשדה התעופה, בציר הנחשב למסוכן, נעשתה בליווי צבא ארה"ב. גבי זלון הצליחה לאתר חברה ירדנית שניאותה להטיסם ארצה והעולים נטלו עמם ספרי קודש ותשמישי קדושה ישנים. היא ומר גראפי אמרו למקבלי פניהם בשדה התעופה, שיש להם יסוד להאמין כי בעיראק יש עוד יהודים החיים בזהות שונה ובהיחבא, בדומה לסלימה שמש.

תחנות דרך בדרכם של יהודי בבל מימי אברהם אבינו ועד ימינו אלה

לפני הספירה

- 1850 - לפי המסורת, אברהם אבינו עוזב את אור בדרום עיראק, בדרכו לכנען.
- 586 - נבוכדנצר השני, מלך בבל, מחריב את ירושלים ומגלה את בני שבט יהודה לבבל.
- 539 - כורש, שליט האימפריה הפרסית, מתיר למקצת מגולי בבל לחזור ליהודה.
- 458 - עזרא הסופר מגיע מבבל לירושלים.

לספירה

- 220 - רבא מייסד את ישיבת סורא.
- 400-600 - הכנת התלמוד הבבלי בישיבות סורא ופומבדיתא.
- 638 - המוסלמים מנצחים את הפרסים וכובשים את עיראק;
- 1162 - הנוסע בנימין מטודלה כותב כי בבגדאד חיים 40 אלף יהודים.
- 1634-1918 - עיראק תחת שלטון עותומאני.
- 1922 - עיראק מקבלת עצמאות מבריטניה.
- 1941-150 יהודים נרצחים בפרעות ה"פרהוד", שפרצו לאחר שהבריטים פיזרו את מחוללי ההפיכה הפרו-נאציים, שנקראו "מרובע הזהב", בראשות ראשיד עלי אל כילאני.
- 1950 - תחילת העליות ההמוניות לישראל, כ-130 אלף עולים הגיעו ארצה.
- 1958 - עבד אל-כארים קאסם עולה לשלטון לאחר הפלת המלוכה.
- 1968-2002 - מפלגת הבעת' בראשות סדאם חוסיין שולטת בעיראק.
- 2003 - ארה"ב נלחמת בעיראק ומסלקת את משטר סדאם חוסיין.
- 25 ביולי 2003 - שישה יהודים מבגדאד ומבצרה עולים לישראל. בעיראק נמצאים עתה, על פי ההערכה, רק 29 יהודים.

וּטְבוּ בְנֵי אֱבְרָהָם, וְלִירוּשָׁלַיִם הַיְיָגָה אֹרֶז וְטַחְחָה!

לפרטים נוספים ניתן לפנות: מוזיאון ומרכז מורשת יהדות בבל, שד' מרדכי בן-פורת 83, אור-יהודה, ת"ד 151,
אור יהודה 60251, טלפון 03-5339278
כתובת אתר האינטרנט: www.babylonjewry.org.il

גלות / בלפור חקק

חזרה מבבל. אחד מששת היהודים שהובאו לישראל מעיראק, עזרא לוי בכותל המערבי

סְבִי הָיִי לֹוּ בְּגֵדֵי כְּהֵנָה שְׂקוּפִים
וְרִקְמָה לֹוּ אִמּוֹ בְּדֶשׁ הַכְּתָנֹת
הַתְּכֵלָה פְּסִי זָהָב וְפִים.
וְחִקְקָה לֹוּ אֶת שְׁמוֹ בְּעִנְג
בְּאוֹתִיּוֹת שֶׁל כֶּסֶף, אוֹר מְזַקֵּק.
סְבֵא שְׁלִי, מוֹרְד בֶּן רַפְאֵל חִקְקֵי.

וְעֵלָה סְבִי כְּאַבְרָהָם מֵאוֹר
מֵאוֹתָה אֶרֶץ עַל פִּי אוֹתוֹ דְּבוֹר.
עֵלָה עֵלָה אֶל אוֹתָה אֲדַמַּת מוֹלָדָת.
וְלֹא הִיְתָה
לֹוּ עוֹד הַכְּתָנֹת הַנְּחֻמָּדָת.
וְאַכְדָּה לֹוּ שְׁרָרְתוֹ
וְאַכַּל נֶגַה פְּנִי
וְנִשְׁחַת הַכֶּסֶף
וְנִשְׁחַט הַזֶּהָב.
וּבְשׂוֹקִים רֹכַל סְבִי מְכַר אֶת אוֹצְרוֹתָיו
בְּגָדִים בָּלִים, מְרַפֵּלֶת אַכְזָב
לְשׁוֹנוֹ כְּבִדָּה, נִבְיָא נְעֻזָּב.

סְבֵא שְׁלִי מֶלֶךְ עֲצוּב.
נוֹלַד בְּבִגְדֵי מְשִׁי וְרִקְמָה בְּגֵדֵי חֲמוּדוֹת.
וְכֹאֲשֶׁר גָּלָה אֶל אֶרֶץ
נִשְׁחַתוּ בְּגָדָיו נִשְׁחַת הוֹדוֹ.
רַק בְּמוֹתוֹ הִלְבִּישׁוּהוּ תְּכָרִיךְ כְּעֻטָּרַת
טְלִית שְׂקָבֵל מֵאֲבִיו טְלִית יְרֻשָּׁה
חִקְקָה תְּכַלֵּת אוֹתִיּוֹת שֶׁל קִדְשָׁה.
וְלֵארוֹךְ הַטְּלִית דְּמִיתִי לְרֹאוֹת
פְּסִי זָהָב וְפִים. אוֹר מְזַקֵּק.
סְבֵא שְׁלִי. מוֹרְד בֶּן רַפְאֵל חִקְקֵי.

(מתוך ספר שיריו "ואז בקץ היוחסיני")

א. הלוח העברי

סודו של "סוד העיבור"

בשבת פרשת ויקהל-פקודי, קוראים מבין ארבע הפרשיות - פרשת החודש. פרשת החודש פותחת במצוה הראשונה שבה נצטווה עם ישראל כעם - מצוות קידוש החודש. על הפסוק "החדש הזה לכם" (שמות יב:ב) נכתב במדרש המכונה "מדרש סוד העיבור":

באותה שעה מסר לו הקב"ה למשה רבנו חוקות חשבון הירח ומסורות דקדוקי משפטיו, והודיעו היאך יהיה מעבר שנים וקובע חודשים.

בכמה מקומות בתלמוד מופיע הביטוי השגור על לשונו "סוד העיבור". בדרך כלל אנו מבינים שהכוונה היא לסוד או סודות שנשמרו בסתר הקשורים לעיבור החודש והשנה. אולם כאשר בודקים את המקומות בהם מוזכר הביטוי "סוד העיבור", מתגלה לפתע כי לא ברור כלל וכלל מהו "סוד העיבור!".

במסכת ר"ה כ: כותב רש"י שסוד העיבור הוא ברייתא שנוייה ברמזים - מעין קודים שרק יחידים ידעו את הפירוש לקודים אלו. לעומת זאת, במסכת כתובות קי"ב אומר ר' אלעזר שכאשר ישב ב"סוד העיבור" נמלט מאחת הקללות של הגלות המוזכרות ביחזקאל "ובסוד עמי לא יהיו" (יחזקאל יג:ט).

היינו, סוד העיבור היא קבוצה של דיינים הבקאים בענייני הלוח, ולא ברייתא.

מהגאונים יש שכינו את חשבון הלוח שנמצא בידנו "סוד העיבור". אולם הרמב"ם בהלכות קידוש החודש התנגד לקביעה זו וכתב: "זה החשבון? שאנו מחשבין בו היום - אפילו תינוקות של בית רבן מגיעין עד סופו בשלושה וארבעה ימים" (הלכות קידוש החודש פ"א ה"ג), ואילו סוד העיבור לפי הרמב"ם הוא (הלכות קידוש החודש פ"א): שבת דין היו מחשבין בדקדוק ויודעים אם יראה הירח או לא יראה. (ה"א) ודרכי החשבון יש בהם מחלוקות גדולות בין חכמי הגויים הקדמונים שחקרו על חשבון התקופות והגימטריאות, ואנשים חכמים גדולים נשתבשו בהם ונתעלמו מהם דברים ונולדו להם ספקות. ויש מי שדקדק הרבה ולא פגע בדרך הנכונה בחשבון ראיית הירח אלא צלל במים אדירים והעלה חרס בידו (ה"ב).

ולפי אורך הימים ורב הבדיקות והחקירות נודעו למקצת החכמים דרכי חשבון זה; ועוד שיש לנו בעיקרים אלו קבלות מפי חכמים וראיות שלא נכתבו בספרים הידועים לכל (ה"ג). שאלו הדרכים רחוקים ועמוקים הם והוא סוד העיבור שהיו החכמים הגדולים יודעים אותו ואין מוסרים אותו לכל אדם אלא לסמוכים נבונים (ה"ד).

על פי הרב שי ואלטר, המכון ללימודי קידוש החודש, www.kby.org/ikhs

פעולה הקשורה ללוח השנה

בימי שלטון הרומאים בארץ אדם אחד הבחין באיגרת זרוקה על האדמה. הוא התקרב והרימה, כדי לגלות למי זה מיועד. להפתעתו, האיגרת היתה כתובה בכתב סתרים וקשה היה לפענחה - הוא ביקש עזרה.

דמיינו לעצמכם שאתם חיים באותה תקופה אולי תוכלו לעזור לו במשימתו:

האיגרת (אם ברצונכם אפשר להעזר באוצר מילים)

מרקת - טבריה - מקום מושב הסנהדרין.

נשר - שודדים, או חיילים רומאים (נשר - סמל רומא).

הנעשה בלזו - נשאו תכלת אתם למכירה.

יצאו בשלום - לא נהרגו אבל לא הצליחו להגיע לבלל.

יריכי נחשון - צאצאיו של נחשון בן עמינדב נשיא יהודה רמו לנשיא הסנהדרין.

נציב - חודש.

אדומי - המושל הרומאי בארץ.

בעלי אסופות - תלמידי חכמים.

סיכום: הקטע לפניכם מתאר ניסיון לחשב את החודש. מדוע לדעתכם החכמים הסתירו את החישובים של "סוד העיבור" כפי שעשו באיגרת הזאת?

יש שהסבירו שפרסום החשבונות היה מביא למחלוקת על הלוח בעם ישראל (את חשבון הלוח הנוכחי שנקבע בידי הלל השני, אין צורך לשמור בסוד, כיון שהוא מקובל בכל עם ישראל), ויש שהסבירו שהשלטון הרומי והביזנטי ניסה לקלקל את הלוח היהודי, לכן הכול נשמר בסוד.

ב. פורים

1. עץ ניסים

בעץ שלפניכם "עלי ניסים". מיינו אותם בטורים הבאים לפי: טור של "נס נסתר" וטור של "נס גלוי" - דהיינו - מיון לפי אותם ניסים שאנו רגילים בהם וקורים בשם "טבע", ובין הניסים ה"ניסיים" הנדירים והמיוחדים.

נס נסתר	נס גלוי

הפינה הלשונית: טבע - נס גלוי - תדיר

נס נסתר - נדיר

- ציירו על דף "נס" שקרה לכם או ששמעתם עליו וצבעו אותו. הציגו את ה"נס" שצירתם בפני חבריכם לקבוצה והשוו בין הציורים שלכם. ציינו את הדברים השווים, השונים, המשלימים והמנוגדים בין הניסים.
- צרו קולאז' קבוצתי: הניחו את הציורים שהכנתם על גיליון גדול והדביקו אותם באופן שיביא לידי ביטוי את הקשרים שזיהיתם בין הניסים.

2. משימות

א. צמדי מילים

יש לנסות להצמיד מספר רב ביותר של זוגות מילים - בזמן נתון (שעון חול)

1. מקרא מגילה / על הניסים / טבעת המלך / הפיל פור / תענית אסתר / כתר מלכות / מתנות לאביונים / מחצית השקל / אזני המן.
2. ארור המן / שושנת יעקב / ברוך מרדכי / ונהפוך הוא / משלוח מנות / סעודת פורים / ששון ושמחה / צרר היהודים / שק ואפר.

על פי "נחלי אשכול", מרכז להעמקת החינוך היהודי

ב. החוט המשולש

מצא מילה משותפת לשלושת הבאות, ותקבל צירופי לשון מוכרים, שלפחות אחד מהם קשור לענייני דיומא.

א. קטן - שושן - סעודה	(פ'ריס)
ב. מסכת - ציבור - דיבור	(ת'ע'ני)
ג. 7 - ראשון - שני	(א'יר)
ד. כהונה - עניים - אביונים	(א'ת'נ'ת)
ה. מים - זכור - שבוע	(פ'ר'ש'ה)
ו. פורים - ערב - אלוף	(ר'ב)
ז. אף - ניסים - פה	(פ'ה)
ח. כותל - המן - כבד	(א'ל'פ'ן)
ט. ארבע - השבוע - סמיכות	(פ'ר'ש'ה)
י. פורים - איל - אצבע	(א'פ'ש'א)

ג. תן ביטוי לביטוי

לפניך משמעותם של ביטויים או צרפים שונים הקשורים לענייני דיומא, בתוספת מילה בסוגריים, שהיא חלק מהביטוי או מהצירוף המביע רעיון זה. תן ביטוי לביטוי, דהיינו, זהה את הביטוי או את הצרף המתאים.

- א. מעשה שעושים לא לטובת מישהו, אלא משנאה לזולתו (א'ר'כ'י) - ל'ס' א'מ'ר'ב'ת א'ר'כ'י (ראה תלמוד בבלי מסכת מגילה, דף טז, עמ' א').

- ב. הרהיב עוזו בנפשו (לב) - אלאו ליב (ראה אסתר ז: ה)
- ג. נתפס להרגל הרע של שכרות, הרבה לשתות (כס) - נמן ככס עינן (משלי כג: לא)
- ד. דיבור הלצי על שיכור (ידע) - עז זלא ידע (ראה מגילה ז:)
- ה. במיטב האפשרות, ככל שיידרש ואף למעלה מזה (אלכות) - עז חזי האלכות (ראה אסתר ה: ג).
- על פי "שאל בך ויגדך, ושאלת בחגיך", אריה פלהיימר, פסגות

ד. אותן אותיות במשמעות אחרת

- מהו אריג יקר וגם ממנו יוצא עכבר
 - מהו אריג יקר וגם טיט ורפש מיותר
 - אויב היהודים הפך למצווה פורימית
 - שיכור הפך למלכה סרבנית
 - נווט שנעדר הפך לחודש של שמחה
 - המתנקש בחיי המלך הפך לאחד מסריסיו
 - רעיון שאפתני הפך לבן המן
 - כל ה_____ מובילות לרומא הפכו ליהודי ידוע
 - ביון הפך למזל
 - שדה תעופה חשוב בארצנו הפך למתנקש בחיי המלך
- (חור - חור)
(בול - בול)
(האן - אנה)
(שמני - ומני)
(ארז - ארז)
(חש - שחר)
(אידעל - אידעל)
(דרכס - ארז)
(רזל - גרזל)
(נמביע - בעת)

על פי משה ידעי, רכו ארץ מורשת, חברת המתנ"סים, אשדוד

ה. פורים ומנהגיו

שנו את סדר האותיות במילים שלפניכם וגלו מילים הקשורות לחג הפורים ולמנהגייו תוך זמן קצוב. במידה שמתקשים לגלות את התשובות ניתן להיעזר ברמזים (המסתייע ברמזים מקבל פחות נקודות).

תשובות

א/אני-האן

שאלות ורמזים

1. א/אני הפס

רמז א': דבר מאפה

רמז ב': קשור בדמות מהמגילה

דא' פֿאָרן

לייַזן

אָגילִת אסתר

אסכה

אשׁוֹת אנוח

פֿאָרן

רעֶשן

שושנת יעֶקב

חַיִּיבֹשֶׁת

.2 אָז אַר יִפֹּל

רמז א': מתנה

רמז ב': ניתן לילדים

.3 אַי נִצִּיל?

רמז א': מצחיקים

רמז ב': תחפוש

.4 סִגְלֵי אַחֲשֵׁרֶת

רמז א': ספר

רמז ב': קוראים בפורים

.5 סאכּה

רמז א': משנה צורה

רמז ב': קשורה בפרצוף

.6 אַנְוִיָּה - שֵׁלֶסֶק

רמז א': נותנים ומקבלים

רמז ב': ממצוות פורים

.7 אַר יִפֹּל

רמז א': יום של שמחה

רמז ב': חג לישראל

.8 שֵׁעֶר

רמז א': כלי שעשועים

רמז ב': צעצוע לפורים

.9 בַּקְדֵּת שׁוֹשַׁן

רמז א': שם פיוט

רמז ב': מושר בפורים

.10 חַפֵּשׁ תָּוֹת

רמז א': משנה דמות

רמז ב': תלבושת לנשף פורים

3. לעת כצאת העם לארצות (פעולה לזכרו של אילן רמון ז"ל)

מטרת הפעילות: החניכים יבינו כמה קשה לאדם לייצג את האומה כאשר הוא מגיע למעמד אישי גבוה בזכות הכשרונות והמאמצים שלו.

מהלך הפעילות:

שלב א: בוחרים במתנדב/ת. הבן הוא שחקן ספורט מצטיין שהגיע להישגים אולימפיים מרשימים, הבת היא שחקנית מוכשרת ומשחקת תפקיד ראשי בסרט שובר קופות... לוקחים מיקרופון ומראיינים אותה/אותה (משך שלב זה - 10 דקות):

- איך הגעת לאליפות?
- מה עשית בשביל להגיע לזה?
- מה תרוויח מזה? מה תעשה עם הכסף שהרווחת?
- מה אתה רוצה למסור לצופים בבית?
- מה אתה עושה כאשר כולם משמיצים ברחוב את ישראל, ומחרימים תוצרת ישראלית?
- אתה לא מפחד לייצג את ישראל, ואם יקחו לך את המדליה/המשרה?
(על המתנדב/ת לענות על השאלות באופן אגואיסטי!).

שלב ב: משמיעים קלטת שמספרת מי היתה אסתר, בזכות מה נבחרה על התלבטויותיה של אסתר לפעול בתור יהודיה למען עמה עם דף לחניכים/ות לעקוב אחרי הטקסט (משך שלב זה - 15 דקות).

מבררים: מה דומה בינה לבין הדמות שבתחילת הפעילות? (עלו לגדולה בזכות עצמם). במה היא שונה? (התוצאה - נהנים מהיוקרה שלהם אבל משתמשים בה למשהו פחות נעלה. והמסקנה: הם אנוכיים והיא לא! אסתר עמדה במצב של סיכון עצמי כשייצגה את היהודים, והם לא, והמדינה עוד משקיעה בהם כסף...)

אסתר הגיעה לבית המלוכה בזכות יופיה האישי, אבל בכל נקודות השיא שלה במגילה היא עומדת **כיהודיה, כמייצגת את עם ישראל**. למרות שלא ככזו נבחרה לתפקידה!

שלב ג': הסיפור הזה לא קרה רק בימים ההם, ישנם אנשים שממשיכים בימינו באותה הרוח. למי יש רעיון למי הכוונה? מתחילים להוציא מקופסה חפצים המייצגים את אילן רמון ז"ל (האסטרונאוט הישראלי הראשון) - בינתיים בלי להגיד להם שהכוונה אליו. מעבירים את החפצים ביניהם ושואלים מה מסמלים החפצים האלה בשבילנו. אחרי שמגלים מי זה, תולים על הלוח תמונות, מדליקים נר זיכרון, ומסדרים את החפצים. טייס מצטיין בחיל האוויר הטוב בעולם (ברוך ה') נבחר על ידי מנהיגי מדינתנו להשתתף בפרויקט מדעי. אבל למרות שהגיע למעמדו בזכות כשרונותיו האישיים, כל הזמן הוא הקפיד בכל דרך ובכל צורה,

להדגיש, לחזור ולהדגיש, את יהדותו ואת היותו ישראלי. החל בפריטים שלקח איתו למסעו (ציור של ילד מהשואה, דגלים, ספר תורה, גביע לקידוש, הקפדה על מזון כשר...) דרך הופעותיו בתקשורת, (הקידוש במעבורת, הדיבורים על ירושלים, שמע ישראל...) וכלה במכתבים ומבזקים אלקטרוניים. חשוב להדגיש שאף אחד לא ציפה ממנו ובטח לא ביקש להתנהג כך, וזה לא היה נראה לאף אחד לא בסדר אם הוא היה מתנהג כמו החברה שראינו בתחילת הפעולה - שמייצגים מקסימום את עצמם, ולא תמיד מייצגים את היהודים ואת המדינה, בכל מקרה הוא היה האדם הנערץ ביותר במדינה.

סיום: נותנים פתקים שצריך להשלים בהם מה הם רוצים להיות כשהיו גדולים ואיך ייצגו על ידי המקצוע גם את עמם ומולדתם (וגם שכתוב עליו איזה משפט מצוטט מפיו). מי שרוצה יכול לשתף את כולם במה שכתב.

החפצים לקופסה:

- ספר תורה
- גביע קידוש
- דגל חיל האוויר
- שמע ישראל
- תמונה של ירושלים
- (מכתב מרון ארד לביתו)
- ציור של ילד מהשואה.

עוד אביזרים לפעילות:

- תמונות שלאיילן רמון ז"ל
- נר זיכרון וגפרורים
- מיקרופון לראיון
- טייפ + קלטת + טקסט
- פתקים לכתיבה לסוף השיעור.

5. תורת פאריס - כל האוסף הרי זה משובח!

- מנין שמעמד הר סיני היה בשושן הבירה? (אסתר ג: טו)
- איזו פרשה מאילו שלא מופיעות בתורה נזכרת במגילה? (אסתר ד: ז)
- מנין שמרדכי היהודי היה שחקן כדורגל? (אסתר ב: יט)
- היכן היה מקום כיסאו של המן? (אסתר ג: א)
- מנין לנו שהמן היה בראשיתו ננס? (אסתר ג: א)
- מנין לנו שבתקופת אחשורוש לא נטעו עצים אלא עשו אותם? (אסתר ה: יד)
- מנין שהמן לא היה מסוגל לעמוד על רגליו? (אסתר ז: ח)
- המלך אחשורוש הקפיד על דיני כשרות, מנין? (אסתר ח: ה)
- איזו תכונה של פרופסור ייחס המן לעם ישראל? (אסתר ג: ח)
- מה היתה קומתו של רב בימי אחשורוש? (אסתר א: ז)
- מנין שלמרדכי היתה תחנת שידור? (אסתר ט: ג)

1. מעשיות ולקחים

פרשת תרומה

כיסא הפלאים / מאת חנה בר

בעיירה קטנה אחת, הנמצאת על הדרך המובילה אל ארמון המלך, עברה יום אחד שמועה כי בעוד מספר חודשים יבקר המלך בעיירה. התרגשות רבה אחזה בתושבים. הם רצו לשמח את מלכם האהוב ולקבל את פניו בכבוד הראוי לו.

"צריך לשתול פרחים חדשים בכיכר", הציע הגנן.

"צריך לסייד את כל הבתים בצבע לבן", אמר הסייד.

הדבר החשוב ביותר הוא לקנות למלך מתנה יפה ומיוחדת מאין כמוה, שתוכיח לו כי אוהבים אנחנו אותו מאוד, מאוד", אמר הצייר. כולם הסכימו לדבריו והחליטו להתכנס באולם המרכזי כדי להחליט בדבר המתנה.

רעש והמולה מילאו את האולם. הצעות שונות נשמעו.

אנשי העיירה הקשיבו רב קשב להצעות היפות, ובקול מבויש אמרו כי רוצים הם מאוד לכבד את מלכם האהוב, אך אין באפשרותם להשתתף בקניית המתנה היקרה. התעצבו האנשים אל לבם מאוד, מאוד.

כשראה הגביר, האיש העשיר ביותר בעיירה, את צערם חשב בלבו: הרי בכספי שלי בלבד יכול אני לקנות למלך את המתנה היפה ביותר. אך אם אעשה כן, יעלבו אנשי עיירתי מאוד. אנשים אחים אנחנו, וכולנו יחדיו חייבים להשתתף בקניית המתנה.

לפתע, צץ במוחו רעיון, והוא קם ואמר: "אני מציע כי כל אחד יחזור לביתו ויחפש מתנה מתאימה למלך. אם אין ביכולתו לתת הרבה – ייתן מעט, ואפילו דבר קטן. העיקר הוא שיתן את מתנתו בלב שמח וברצון שלם".

חיש מהר התפזרו אנשי העיירה לבתיהם והחלו לחפש מתנה יפה עבור המלך. למחרת חזרו לאולם האסיפות והביאו את מתנותיהם. כל המתנות נאספו באולם ונערמו לערמה גבוהה. כשראה הגביר העשיר את המתנות היפות, התרגש ואמר: "מן המתנות היפות הללו נכין למלך כיסא מלכות, כיסא פלאים יחיד ומיוחד שלא נראה דוגמתו בעולם. הנני מזמין לביתי את כל האומנים, הנגרים, המתכננים, הציירים וצורפי הזהב כדי שיתכננו את הכיסא".

הגביר עצמו הוסיף עצי ארז משובחים ומטבעות כסף וזהב לרוב, והעבודה החלה. יום ולילה עבדו האנשים בחריצות רבה. לא עבר זמן רב – המלאכה הושלמה. מפה לאוזן עברה השמועה אודות כיסא הפלאים. סוף, סוף הגיע היום הגדול. היום בו עמד המלך לבקר בעיירה. כולם לבשו את בגדיהם היפים ויצאו לקבל את פניו.

במרכז העיירה הוצב הכיסא, מכוסה בבד משי מרהיב. לידו עמד הגביר העשיר, אחריו האומנים, אט אט קרב המלך לעבר הכיסא. כששם המלך את רגלו על המדרגה הראשונה נשמע קול חליל ופעמונים כששם את רגלו על המדרגה השנייה נשמע קול מי מעיין זורמים. במדרגה השלישית נשמע קול אושת העלים ביער. המלך המשיך לעלות כשהוא מקשיב למנגינות ברוב קשב וחיוך על פניו. כשעלה על המדרגה השישית נשמע קול הזמיר. מספר ציצי ציצי מספר השעות ביממה. כשעלה על המדרגה השביעית והתיישב על מקומו נשמע קול תופים ושיר מיוחד שחובר לכבודו.

תדהמה אחזה את כל הנוכחים. אכן, מלאכת מחשבת הוא מעשה הכיסא. מנגנון נפלא של קפיצים וברגים מתוחכם להפליא הפעיל אותו.

שוב ושוב התבונן המלך בכיסא הפלאים ואז שאל: "מי הביא את החומרים לכיסא ומי הם האומנים המצוינים אשר תכננו אותו?"

הגביר העשיר סיפר כי כולם תרמו, כל אחד כפי יכולתו את תרומתו להכנת הכיסא, וכן הציג לפניו את האומנים שתכננו את הכיסא. המלך הביט בהם, ופניהם זרחו מאושר על כי זכו לראות את מלכם האהוב ולשמח את לבו.

משלי המגיד מדובנא, מתוך עיתון "הצופה" לילדים

▪ מה הנמשל בסיפור?

פרשת תצוה

מעיל האפוד – מכפר על הקול, שרבה רעת האדם בו, והנה ז' תועבות קשורות מסתבכים בדיבור: גניבת דעת וחונף, שמע שוא והוצאת דיבה, ליצנות ודברי ריבות, לשון הרע וסיפור בגנות חברו, רכילות לשלח מדנים, נבלות

פה, ואמן של כולן היא שיחה בטלה. וכל זה רמו במעיל: כליל תכלת – שהדיבור יתייחס רק לדברים אלקיים שהתכלת רומזת עליהם. ופי ראשו בתוכו – שיהיה תוכו וכלו יחנף. שפה לפיו – לבלום פיו מלהוציא דבר, וגם אם יקניטהו חברו לא יקרע – שעל ידי זה לא יבא לידי פירוד. פעמון ורמון – בין שני רימונים פעמון, לומר שידבר רק חצי מהשתיקה, וכן נתן ה' לאדם פה אחד ושתי עיניים, שחצי מה שיראה יגיד, ומלבד מה שדבריו מועטים יהיה בנחת ובקול נמוך, ויהיו דבריו יקרים כזהב, ולא ידבר היתול וליצנות המרגילים שחוק, וכמה הזהירו רז"ל שבמקום גילה רעה, כל תת מקום לשטן לקטרג, כדרכו לערבב כל שמחה. ושם את הקול בשולי המעיל, לומר שלא ימהר להשיב ולרביב, כי אם ימתין עד ינוח רוגזו. פעמון זהב ורימון

– אמר על הולך רגיל, שאפילו סוד של עצמו לא יגלה, כי יתן לבן בריתו מכשול שיגלהו, ורוצה לומר: אם הסוד מקשקש בקרבו כענבל בוגג אל תגלהו, אלא יהיה כרימון שגרעיניו כמוסים בתוכו. ועל הדובר נבלה אמר והיה על אהרן לשרת.

על פי האלשיך

- המוכרים לכם עוד מקרים הקשורים בבגדים בתנ"ך שבאמצעותם ניתן להפיק לקחים?

פרשת כי תשא

שואלים חכמי ישראל מדוע נצטוו בני ישראל לתת "מחצית השקל" במקום "שקל" שלם? אולי נוכל להבין את הסיבה באמצעות הסיפור הבא:

אדם שאיבד את דרכו בתוך יער עבות התחיל ללכת מסביב ונסתבכה דרכו והגיע לסף ייאוש ולפתע נתקל עם מטייל אחר שגם הוא חיפש דרך לצאת מהסבך. הראשון הציע לעזור לו באומרו שמניסיונו בתוך היער הוא יוכל להדריך את השני לאן לא ללכת ובעזרת המידע שהיה ברשותם שניהם יוכלו לצאת מהיער. לבסוף הצליחו בדרכם.

פרשת ויקהל-פקודי

פעם הגיע אדם בדחיפות לרב יעקב ישראל קניבסקי (סטייפלר) מבני ברק והתלונן על זה שאשתו לא מספיקה לסיים את ההכנות לשבת בזמן.

בכל שבוע הוא חוזר ומוכיח לה על כך ושום דבר לא עוזר "מה עלי לעשות?" הגאון ענה לו: "קח מטאטא ועזור לה".

על פי הרב מרדכי גיפטר, ראש ישיבת טעלוז, מתוך "ואהבת לרעך כמוך, הרב זליג פליסקין

- איזה פסוק מהפרשה על מניעת כעס בשבת מוזכר לנו מהסיפור?

2. איורים בתפזורת

באיורים הבאים מסתתרים פסוקים ומושגים הקשורים לפרשיות החודש

על פי "תורה ומצוות", המרכז הישראלי, בעריכת פנחס טרנפסקי

אירועים לציון שנת היובל ליד ושם

כל המקיים נפש אחת... / מאת ד"ר מרדכי פלדיאל

50

השואה היתה פשע חסר תקדים בתולדות האנושות וקראה תיגר על יכולתו של האדם להבחין בין הטוב לרע. האנושות מחויבת שלא לשכוח את הטבח השיטתי של 6 מיליון יהודים, אך באותה מידה היא מחויבת לזכור את העזרה האנושית ליהודים, אף שלא היתה רבה באופן יחסי,

של לא יהודים ברחבי אירופה בכיבוש הגרמני. לפיכך חוקקה הכנסת את חוק יד ושם בשנת 1953 להקמת המוסד שגם יוקיר את "חסידי אומות העולם ששמו נפשם בכפם להצלת יהודים".

בשנת 1982 הקים יד ושם ועדה ציבורית בראשות שופט בית המשפט העליון. את התפקיד מילאו במשך השנים השופטים משה לנדאו, משה בייסקי ויעקב מלץ. תפקידה של הוועדה היה לגבש קריטריונים להענקת תואר חסיד אומות העולם ולקבוע את ההטבות שבצדו. ואל הקריטריונים העיקריים שגיבשה הוועדה: המציל סיכן את חייו, את ביטחונו או את החופש האישי שלו בזמן מעשה ההצלה; המציל לא קיבל תמורה חומרית כלשהי כתנאי מוקדם להגשת העזרה; והניצול אימת את מעשה ההצלה בעדות או שיש לכך תיעוד מוסמך אחר. עד כה הוענק התואר חסיד אומות העולם - תואר הכבוד הגבוה ביותר שהעם היהודי מעניק למי שאינם יהודים - לכעשרים אלף גברים ונשים. הזוכה בתואר מקבל מדליה מיוחדת ששמו מוטבע בה ותעודת הוקרה, שמו נרשם על קיר הכבוד בגן חסידי אומות העולם ביד ושם, וסיפור גבורתו מפורט בסדרת כרכים של לקסיקון חסידי אומות העולם (שיראה אור בקרוב). כמו כן יד ושם עובד עם שני ארגונים התנדבותיים - הקרן היהודית לחסידי אומות העולם בניו יורק וקרן אנה פרנק בבזל שבשווייץ - המעניקים סיוע כספי ורפואי לחסידי אומות עולם נזקקים. יד ושם מחויב להמשיך בתכנית זו כל עוד ימשיכו ניצולי שואה להגיש בקשות להעניק תואר זה למציליהם הלא יהודים. הדוגמה שלהלן מדגימה ממעשיהם של אנשים מיוחדים אלו שמימשו את הפתגם התלמודי "כל המקיים נפש אחת מישראל... כאילו קיים עולם מלא" (סנהדרין לז).

בפברואר 1943 טדיאוש סורוקה, פועל רכבת פולני, יצר קשר עם כמה עובדי כפייה בגטו גרודנו והזהיר אותם מפני המזימה הגרמנית הקרובה להשמדתו הסופית של הגטו. הוא אמר שיהיה מוכן להבריח אותם ברכבות צבאיות גרמניות לוויילנה, מרחק של מאה ושמונים קילומטרים משם. כששאלו למחיר המבוקש ענה סורוקה: "אינני מבקש את כספכם. אני לא צריך את כספכם, אני רוצה לעזור לכם". סורוקה סייע לברושק נוסבאום (לימים רוברט נס), להרשל ליפשיץ ועוד ליהודים אחרים לקפוץ על רכבת שנסעה בדרכה לוויילנה. בזמן המסע ניסה שומר גרמני לפתוח את דלת המחיצה שהנמלטים הסתתרו מאחוריה. סורוקה הבטיח לו

כי אין שם איש והשומר עזב. סורוקה הוביל את הקבוצה קרוב ככל האפשר לשערי גטו וילנה. כשהצטרפה ליזה נוסבאום, אחותו של ברושק נוסבאום, לשני ידידים בקבוצת הנמלטים הבאה, מעדה רגלה, והיא נשארה תלויה בין שמים לארץ בעוד הרכבת ממשיכה בנסיעתה. סורוקה ושני הנמלטים האחרים יצרו בגופם שרשרת ומשכו את ליזה לתוך הרכבת. ליזה נזכרת: "הוא היה אתנו לאורך כל הנסיעה בלילה. הוא נתן לנו אוכל ומשקה חם". כשהגיעו לוולנה סייע סורוקה לנמלטים להצטרף לקבוצה של פועלים יהודים השבים לגטו. הוא ליווה ארבעה מסעות כאלה של נמלטים מגטו גרודנו, ובסך הכול הציל תשעה בני אדם. בשנת 1983 הכיר יד ושם בטדיאוש סורוקה כחסיד אומות העולם.

חומר אור-קולי

פורים

סרטי וידיאו (המצויים במרכזיה הפדגוגית התורנית)

- **ונהפוך הוא** - (יסודי וחטיבת ביניים) - 287, 23 - מצוות חג הפורים כביטוי לרעיון של "ונהפוך הוא" (מהסדרה "מושגים ביהדות") (טלוויזיה חינוכית).
- **מנות ומתנות** - (יסודי) - 158 (כ.ר.), 287 - פורים: משלוח מנות ומתנות לאביונים - הדינים וההורו הקשורים בו (מהסדרה "קשת וענף") (טלוויזיה חינוכית).
- **חג הפורים** - (חטיבת ביניים) - 131 - מצוות פורים ומנהגיו בעדות השונות משולבים בהצגות ילדים ותיאטרון בובות (ברק שקהיין).
- **פורים** - (חטיבת ביניים) - 296 - תכנית בידור על נושא פורים (מהסדרה "קצר ולעניין") (טלוויזיה כללית).
- **אסתר** - (על-יסודי) - 389(ר) - אשה יהודיה צעירה ולא ידועה הופכת למלכת פרס, היא משתמשת בכל השכל והמרץ שלה כדי לחלץ את עמה ממצוקה ומהשמדה (דובר רוסית, כתוביות בעברית) (בהפקת גשר).
- **לא רק בימי אחשוורוש** - (על-יסודי) - 443 - איך חוגגים את פורים? מהם "פורים שפילס"? מהו הקשר בין הרעיונות של מגילת אסתר לבין הנושאים של "פורים שפילס"? השחקנים והזמרים מציגים ושרים.
- פרופ' אליעזר שביד, הרב מאיר צוקרמן ופרופ' חנא שמרוק משוחחים על מה שמסתתר מאחורי הפנים הצוהלות של מגילת אסתר (טלוויזיה חינוכית).
- **מגילת אסתר** - 564 - חידון במגילת אסתר (מסדרת "פיצוחים") (טלוויזיה חינוכית).
- **השואה** - הרב נויגרשל (על-יסודי) - 602 - הרב מרדכי נויגרשל דן בנושאים ובעיות הקשורות לנושא השואה - השגחה עליונה והשואה, הסבל והיסורים, הנבואה ושיבת ציון ורמזים במגילת אסתר (יהדות מזווית שונה בע"מ).
- **מגילת אסתר** - (על-יסודי) - 664 - בני דון יחיא משוחח עם הרב מרדכי אלון על פרשת ויקרא ועל פרשת זכור. בשיחה בשבת פרשת צו (תשנ"ה) נסבה השיחה על מגילת אסתר (טלוויזיה חינוכית).
- **מגילת אסתר** - 666 - ההווי סביב קריאת מגילת אסתר בישיבת בני-עקיבא ברעננה (תשנ"ה) (טלוויזיה כללית).

- **חגי ישראל** (באמהרית) - 682 - חנוכה, פורים, פסח - הסבר דיני החגים ומנהגיהם. נאומים של רבנים וקייסים, מסיבות חג (ההסתדרות הציונית).
- **הייד פורים** (מסדרת "פרפר נחמד") - 863, 886 (טלוויזיה חינוכית).
- קישורים לאתרים ברשת לפורים (בעברית)**. ראה האתר של האגף לתרבות תורנית
www.education.gov.il/toranit/linkso.htm

קלטות קול (המצויות במרכזייה הפדגוגית התורנית)

- 2093 - משנכנס אדר מרבין בשמחה, נס פורים בכל הדורות (שירים וניגונים).
- 2108 - אדר א' ואדר ב'.
- 2137 - ארבע הפרשיות.
- 2184 - ושיננתם לבניך - מגילת אסתר - ספרד - ירושלים.
- 2185 - ושיננתם לבניך - מגילת אסתר - אשכנז (מרכז אירופה) - ארץ-ישראל.
- 2186 - ושיננתם לבניך - מגילת אסתר - מרוקו - קזבלנקה.
- 2187 - ושיננתם לבניך - מגילת אסתר - תימן - צנעא.
- 2222 - מעל פסגת הר הצופים - שירי פורים.
- 2267 - מאתיופיה לישראל - מסורת חגי ישראל באמהרית - פורים.
- 2285 - Debbie Friedman, Miracles & Wonders
- 2289 - המשנה - תכנית מוקלטת ללימוד שישה סדרי משנה מאת הרב שבתי סבתו - מסכת מגילה.
- 2313 - שירי אסתר - מחזה מוסיקלי משאלוניקי בספרדית-יהודית.
- 2341 - טעם סמיכות פורים לניסן.
- 2346 - פרשת שקלים מחצית השקל.
- 2353 - פורים - ביאור המושג "חייב איניש לבסומי עד דלא ידע".
- 2360 - פרשת זכור - ראשית ישראל נגד ראשית עמלק.
- 2361 - פרשת זכור - זכור בעמלק וזכור בשבת.
- 2364 - במה שונה שמחת פורים משמחת רגלים.
- 2394 - ככה יעשה לאיש.
- 2395 - פורים אין ירושלים

שקופיות (המצויות במרכזייה הפדגוגית התורנית)

- 3010 - חג פורים (גנוט).
- 3011 - חג הפורים בקהילות ישראל (רדובן).

פתרונות לתשבץ "ונהפוך הוא"

מאוזן:

(1 אבגתא; 5 אדמתא; 9 ינשוף; 13 אריסי; 17 גלם; 18 פחות; 19 סעד; 21 כורש; 22 שמח; 23 את; 24 ושתי; 26 בו; 27 רת; 29 דנר; 31 תרן; 32 הר; 33 סתר; 34 ירש; 36 אספתא; 39 זרש; 41 אשתקד; 44 הגי; 46 אזני המן; 47 יין; 48 המן; 49 אחשורוש.

מאונך:

(2 בגתן; 3 גל; 4 תם; 5 אחשדרפן; 6 דו; 7 מתו; 8 אסתר; 9 יד; 10 שכור; 11 וו; 12 פרשנדתא; 14 רש; 15 ים; 16 סהר; 20 עין; 23 אדליא; 25 שתר; 26 בהט; 28 תרשיש; 30 רעשן; 33 סוהר; 35 רו; 36 אה; 37 סם; 38 אי; 39 זן; 40 שה; 41 אנ; 42 קח; 43 דש; 45 גן.

